

MARC formátum közötti kétirányú konverzió felelős intézményei. Meg kell vizsgálni az egységes névformák adatbázisának létrehozását UNIMARC-formátumban, valamint a retrospektív konverzió lehetőségét eleve UNIMARC-formátumba.

A DB végső ajánlásai:

1. Az IFLA/UBCIM hozzon létre legalább egy szabványirodát az UNIMARC gondozására és szabványos használatára. Új adatstruktúrákra van szükség a mikroformák és a gépi fájlok számára. Az UNIMARC kézikönyve jelenjen meg elektronikus formában és szabadlapos kiadványként.

2. Az UNIMARC-hoz fejlesszenek ki sürgősen online interfészt.

3. Az EK és az IFLA/UBCIM az UNIMARC-ot mint szabályzatsemleges és ezért politikailag független európai csereformátumot propagálja. Az EK anyagilag támogassa a konverziós vállalkozásokat. Az IFLA/UBCIM szerkesszen segédleteket, szervezzen szemináriumokat. Legalább évente egyszer állítsák elő a CD-ROM Europeot, a tagországok kurrens bibliográfiai adataiból. (E program vezetésére a holland nemzeti könyvtár vállalkozott.) Előkészületben van egy UNIMARC mintadiszkeTT előállítására UNIBASE I néven, amely főként a könyvkereskedelem számára releváns tételeket tartalmaz majd és valószínűleg ingyenesen kerül forgalomba. (Ennek felelőse a portugál nemzeti könyvtár.)

4. Sajnálatos a könyvkereskedők tájékoztatatlansága az UNIMARC formátumról. A könyvtárak felléphetnének azzal az igénnyel, hogy a könyvet egy szolgáltatási csomag részének tekintve a kereskedők elektronikus formátumban szolgáltatásuk a bibliográfiai leírást is, UNIMARC formátumban. (Erre már vannak példák: Blackwell, Casalini.) A későbbiekben a kiadói jegyzékek alapját képezhetnék a könyvtárak elektronikus rendelési nyilvántartásainak. Az adatcsere szoftverének kutatásához az EK Bizottsága támogatást adhatna.

(Hegyközi Ilona)

Egyesületek, konferenciák

Lásd 313

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉ- NYEK

Nemzeti könyvtárak

93/320

IN'KOVA, L.M. – BORODIN, O.R.: RGB: Stroâ buduše, čerpat' vse cennoe iz proslogo. = Sov.Bibliotekoved. 1992. 5/6.no. 3-16.p.

Az Orosz Állami Könyvtár: a jövőt építve, minden múltbeli értékből meríteni.

Nemzeti könyvtár

Az Orosz Állami Könyvtár (Russkaa gosudarstvennaa biblioteka, RGB) a volt Lenin Könyvtárból (GBL) jött létre az 1992. január 22-én kelt elnöki rendelettel. Rövid idő alatt ki kellett dolgozni az új könyvtár feladatait és funkcióit, áttekinteni az eddigi, felhasználható tapasztalatokat. A kidolgozott dokumentum még jóváhagyásra vár.

Az RGB működésének fő elvei, céljai a GBL-hez képest a társadalmi változásoktól eltekintve alapvetően nem változtak meg: az állományok megőrzése, gyarapítása, feltárása és rendelkezésre bocsátása Oroszország ma és a jövőben élő állampolgárai, illetve az egész emberiség számára. Az RGB a kormány információs központja lesz, ezzel megszűnik az egy ágazathoz való tartozása. Finanszírozása az orosz költségvetés önálló rovata lesz, a legfelsőbb fórum dönt róla.

A könyvtárban folyó tudományos munkáknak a gyakorlati kérdésekre kell összpontosítaniuk, és konkrét felhasználói igényre kell válaszolniuk. Előzetes piackutatásra és szponzorokra van szükség a kiadványok elkészítéséhez. A könyv-, könyvtár- és bibliográfiatörténeti alap kutatásoknak az RGB állományára kell támaszkodniuk. A kéziratok állományok kutatása a történeti forrá-

sok új hordozóra vitelével egészül ki. A művelődéstörténeti kutatásokat folytatni kell.

A könyvtár jelenleg közvetlenül az orosz kormánynak van alárendelve, de a nemzeti könyvtárakról szóló törvénytervezet szerint a Legfelsőbb Tanácshoz fog tartozni. Más országok nemzeti könyvtáraival sokszínű kapcsolatokat szeretne kiépíteni (kiadványcsere, bibliográfiai információcsere, katalógusok cseréje korszerű információhordozókon, együttműködés az IFLA-ban, ISO-ban és más nemzetközi szervezetekben, közös tudományos programok végzése stb.). A FÁK többi tagországának nemzeti könyvtáraival való együttműködés érdekében egyezmények, szerződések kötését tervezik.

Elkerülhetetlen a könyvtár rekonstrukciója, de ez sokmillióس beruházást igényel. Mindenképpen szakaszos rekonstrukciónak kell történnie, hogy a könyvtár folyamatosan tudjon működni. A végleges döntésre még nem került sor.

Vitákat vált ki Oroszországban a kulturális értékek tulajdonjoga. A könyvtár vezetősége azon a véleményen van, hogy az eredeti tulajdonosoknak nem mindig lehet visszaadni a műkincseket, védelmezni kell az állomány egységét is.

A könyvtár átszervezése elkerülhetetlen, ezt alapos előkészítésnek kell megelőznie. A Lenin Könyvtár összes dolgozóját átvették az Orosz Állami Könyvtárba, senkit sem bocsátottak el, de új szakemberekre is szükség lesz (pl. ritka nyelveket tudókra, jogászokra, marketing-szakemberekre stb.). Emelni kell a fizetéseket.

(Rácz Ágnes)

Lásd még 330, 338-341, 385, 389

Felsőoktatási könyvtárak

Lásd 331, 343, 345-347, 359, 365, 375, 388, 392

Közművelődési könyvtárak

93/321

CZUDNOCHOWSKI-PELZ, Inga: English public libraries – revisited = Buch Bibl. 45.vol. 1993. 4.no. 327-335.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven.

Újra az angol közművelődési könyvtárakról

Közművelődési könyvtár

Az 1980-as évek elején az angol könyvtárosok szemléletmódjában már megtörtént a „kopernikuszi fordulat”: tevékenységeik központjába az ellátandó lakosok ügye került. Ennek köszönhetően a lakosság 58%-a beiratkozott olvasójuk lett, 30% pedig rendszeres kölcsönző. (Az NSZK könyvtárosai ez időben – bár véget nem érő vitákat folytattak a használóközpontú intézményről – még mérőföldnyire jártak ettől a fordulattól.) Angliában a könyvtárosok szociális beállítódása a 80-as évek elején összefüggött a „gondoskodó társadalom” politikai eszméjének általános elfogadásával. Bár már 1982-ben is 2,5 millió munkanélkülit regisztráltak, a szociális problémák kezelésének módja egészen más volt, mint amilyenné a thatcherizmus alatt vált. A társadalom kötelességének érezte, hogy a hátrányos helyzetbe kerülő rétegeket rendszeresen tájékoztassa mindazokról a lehetőségekről, melyek helyzetük javítására szolgálhatnak. Ez a társadalmi kötelességérzet hozta létre és tette széles körben általánossá a közkönyvtárak „közösségi információs szolgálatát” (Community Information Service). Az angol könyvtárosok legfőbb feladatuknak vallották, hogy a lakosság rászoruló rétegeit tájékoztassák a túlélést elősegítő jogi és anyagi lehetőségekről.

A konzervatív hatalomátvétel után a szigorú takarékoság érdekében előtérbe került a centralizáció, a helyi hatóságok függetlensége és anyagi ereje fokozatosan csökkent, a szociálpolitika háttérbe szorult, a „gondoskodó társadalom” eszméjét a piacgazdaság princípiumai váltották fel. Ez a politikai irányváltás a közkönyvtárak beállítódását is módosította. Megtorpantak és visszafejlődtek a könyvtárak szociális jellegű kezdeményezései, pl. az időskorúak speciális ellátása. A politikai légkör hatására a könyvtárosok maguk is „jó vállalkozók” szeretnének lenni, és erre is kényszerülnek, hogy az egyre szűkebbé váló költségvetési keretek mellett is képesek legyenek a lakosságot optimálisan kiszolgálni. Egyre újabb és egyre jobb szolgáltatásokkal (pl. információk nyújtása a gazdasági élet és a közigazgatás szereplőinek) kívánják megnyerni a

társadalom „potens kétharmadát”, hogy ezzel biztosítsák talponmaradásukat a jelenlegi politikai érásban is. Messzetekintő politikai szemlélet és civil kurázsi kell a könyvtárosnak ahhoz, hogy szolgáltatásaival a „potens kétharmad” helyett a társadalomnak ahhoz az egyharmadához forduljon, mely az alsó szintre szorult. A könyvtárosok többsége azonban e helyett inkább jó vállalkozó akar lenni, könyvtári menedzser, s ennek fő eszközeit a permanens újrászervezésben, az igényvizsgálatokban, s a csodaszernek tartott teljesítménymérésben véli fölfedezni. A központi kérdés: „Milyen jó az ön könyvtára?”. 1982 óta 154 publikáció foglalkozott a könyvtárak és információs intézmények teljesítményének kérdéseivel.

A thatcherizmus évtizedének könyvtári mérlege: bezárt fiókkönyvtárak, megkurtított állománygyarapítási és munkabér-keretek, drasztikusan csökkentett nyitva tartási idő. (1974-ben a heti hatvan órán túl nyitva tartó könyvtárak száma 226 volt, 1992-ben már csak 18.) A közösségi információs szolgálat megváltozott (gépesített, ön-kiszolgáló) formában él tovább. A thatcherizmus a könyvtári glóbuszon széles mezőket perzselt föl, s ugyanakkor figyelemre méltó új palántákat is életre hívott. Úgy látszik azonban, hogy túl kevés pénz és túl kevés munkaerő esetén a legjobb könyvtári menedzsment is tehetetlen. Már az a kérdés is feltehető: meddig lesz még Angliában public library? A piacgazdaság felfalja gyermekeit?

(Katsányi Sándor)

93/322

LÖNNERBLAD, Bengt: Contracting out – an alternative for public libraries? = Scand. Public Libr. Q. 26. vol. 1993. 2. no. 8-10. p.

Szerződéses üzemeltetés: új lehetőség a közművelődési könyvtárak számára?

Fenntartó szerv; Közművelődési könyvtár; Vállalkozás -könyvtárban

A skandináv könyvtárak felügyeleti hatóságának kérésére felmérést készítettek az északi országok közművelődési könyvtárainak, illetve egyes szolgáltatásainak szerződéses üzemeltetéséről. Az 1992 tavaszán készült jelentés országoként mutatja be a helyi önkormányzat által

más szervezetnek vagy vállalkozásnak átadott könyvtárak vagy bizonyos feladataik helyzetét.

Dániában egyetlen önkormányzat sem folytatótt komoly tárgyalásokat e téren, kivéve egyes épületek karbantartását és takarítását. Mivel a könyvtárak működtetése nem nyereséges vállalkozás, nem valószínű, hogy érdeklődés mutatkozna üzemeltetésükre. A dán törvényhozás megteremtette annak lehetőségét, hogy két vagy több önkormányzat közösen tartson fenn könyvtárat, ez ugyanis lehetővé teszi anyagi forrásaik ésszerűbb felhasználását.

Finnországban a közelmúltban módosított könyvtári törvény szűk keretek között lehetővé teszi a fenntartásra vonatkozó kötelezettségek megosztását. Érdeklődés a könyvtárak privatizálására nem várható, a könyvtárak közötti szoros együttműködés a számítógépesítés vagy a mozgókönyvtárak működtetése terén eddig sem volt ismeretlen. Arra is van példa, hogy egyes könyvtári szolgáltatásokat, például katalogizálást magáncég végezzen. Tervezik továbbá a közös könyveszerzést, mert a nagyobb mennyiségek beszerzésekor magasabb kedvezmények érhetőek el.

Norvégiában az 1985-ben kiadott könyvtári törvény meghatározza a településeken biztosítandó könyvtári szolgáltatásokat. A helyi önkormányzatokról szóló 1992. évi törvény nem tartalmaz semmilyen tiltást a könyvtárak vállalkozásként történő működtetésére vonatkozóan. A gazdasági élet viszont nem teszi vonzóvá a könyvtárakat, hiszen nyereség nem remélhető e tevékenységből. Norvégiában a könyvtárakat illeti meg a legmagasabb, azaz 20%-os kedvezmény a könyvtárakból. Érthető tehát, ha az összehangolt tevékenység és a közösen fenntartott bibliobusz példájával csak ebben az országban találkozhatunk.

Svédországban kicsit eltérő a helyzet. Bár az önkormányzat teljes felelősséggel tartozik a szolgáltatásokért, törvényes akadálya nincs a könyvtárak privatizálásának. Itt valószínűtlen meg az első szerződéses üzemeltetésű könyvtárat Areban, és az önkormányzatok további szerződések létrejöttében reménykednek.

(Pappné Farkas Klára)

93/323

JOHNSON, Debra Wilcox: Breaking the cycle: the role of libraries in family literacy = RQ. 32. vol. 1993. 3. no. 318-321. p.

Törjük meg az ördögi kört; a könyvtárak szerepe a „családi írástudás” kialakításában

Analfabéták; Felnőttoktatás; Ifjúság nevelése olvasásra; Közművelődési könyvtár

A statisztikák tanúsága szerint az amerikaiak egyötöde nem rendelkezik a mindennapi életben nélkülözhetetlen írás, olvasás és számolás alapvető készségével. Az analfabetizmus elleni küzdelemben fontos szerepet vállalnak az amerikai könyvtárak. E téren kifejtett tevékenységük családi olvasási program néven vált ismertté. Az analfabetizmus két jellemző sajátosságából, generációk közötti, valamint ciklus voltából indultak ki. A tapasztalat azt mutatta ugyanis, hogy azon gyerekek, akiknek a szülei olvasási nehézségekkel küzdenek, nagy valószínűséggel hátrányos helyzetbe kerülnek az iskolai oktatás során. A program ezért a felnőttek oktatására helyezi a hangsúlyt. Ezt követi az egész család bekapcsolása a tanulási folyamatba.

A gyermekek fejlődése szempontjából nélkülözhetetlenek az olvasást megelőző időben a beszélgetések, az otthonukban őket körülvevő könyvek és egyéb nyomtatott anyagok, valamint a környezetükben meglévő olvasási magatartási minták. Ezek hiánya károsan befolyásolja iskolai teljesítményüket.

A felnőttek olvasástanításában, olvasásra nevelésében döntő motivációs tényező a szülők azon vágya, hogy segíteni tudjanak gyermeküknek az iskolai feladatok elvégzésében.

Ezen tények ismeretében indították el a közművelődési könyvtárak a családi olvasási programot, amely az olvasást a családi élet részévé kívánja tenni, megfelelő olvasási szokások kialakítását tűzve ki célul. Munkájuk során a könyvtárosok felhasználják a különböző korcsoportok kiszolgálása során szerzett tapasztalataikat. A program jelentős eredménynek könyveli el, hogy azon felnőttek, akik a könyvtár segítségével szerezték meg olvasási készségeiket, a továbbiakban is kötődnek a könyvtárhoz, nemcsak olvasnivalóért, hanem egyéb információs igényeik kielégítése céljából is a könyvtárosokhoz fordulnak.

A családi olvasási programokban a közművelődési könyvtáraknak célszerű együttműködni a közösség egyéb intézményeivel és szervezeteivel. Ajánlatos a könyvtárakban gondosan dokumentálni e tevékenységet, az eredmények érté-

kelését elvégezni, mert ezek felhasználásával a program fenntartásához támogatásért lehet folyamodni.

(Pappné Farkas Klára)

93/324

SEROV, V. – BAČALDIN, B. – ZOTOVA, R. [et al.]: Lomat' – ne stroit'. 1-2. = Biblioteka. 1993. 2.no. 10-13.p., 3.no. 14-17.p.

Összetörni – nem építeni

Centralizálás

A cikk a szovjet könyvtárügyben folyt központosítás vezéralakjaitól származó „magamentesség”; egy hosszú időn át visszatartott válasz a gyakorta személyeskedésig elfajuló bírálatok hosszú sorára (I. Benderskij, N. Bessonova, A. Sokolov, V. Stel'mah, U. Stolárov, G. Fonotov, V. Harlamov bírálata a nevesebbek közül). A fájó dolog az – jegyzi meg higgadt írásában a szerzői kvartett, hogy a szóban forgó szakemberek nemrég még egészen más álláspontot képviseltek a központosítás ügyében.

A bírálatokban két közös hiba fordul elő. Az egyik: fogalmi összevisszaság, mivel egészen más dolog a könyvtárügy központosítása és a könyvtári hálózat központosítása. A másik: a központosításhoz kötik a volt szovjet könyvtárügy valamennyi korábbi és korántsem elhallgatott hiányosságát, s ezzel ideológiai jóponto- kat kívánnak szerezni írójuknak.

A kvartett nem ért egyet egyebek mellett azokkal a bírálatokkal sem, hogy a szovjet könyvtárügy lenini koncepciója és hagyománya teljesen híján van minden eredetiségnek és innovációnak.

A két részes cikk a bírálatok hibáival kapcsolatos válaszát követően a fent felsorolt szerzők konkrét bírálatait próbálja alapos érveléssel „helyükre tenni”, anélkül azonban, hogy az „elejétől–végéig” visszautasítás szándéka munkálna bennük.

Természetes óhajuk, hogy a központosított könyvtári rendszerek – amennyire csak lehet – maradjanak fenn, minthogy más alternatíva nincs a „végek” ellátására. Ez azonban számos újfajta probléma megoldását kívánja meg. Így mindenképp a finanszírozás kérdéseit és az

anyag–műszaki bázis modernizálását kell megoldani e rendszereknél. S hogy e tekintetben valóban a legjobb megoldásokat lehessen megtalálni, szükség van a vitára továbbra is. Csak éppen nem a rombolásnak kellene e vitákban érvényesülnie, hanem az építésnek.

(Futala Tibor)

93/325

KALINOVÁ, Vlasta: Stanú sa ľudové knižnice ohrozenými kultúrnými inštitúciami? = Kn.Inf. 25.roč. 1993. 6.no. 259-262.p.

Res. angol, német és orosz nyelven.

Fenyegetett kulturális intézményekké válnak-e a közművelődési könyvtárak?

Fenntartó szerv; Közművelődési könyvtár; Statisztika

Szlovákiában a települések 95,78%-ában fennmaradt a közművelődési könyvtár (a nagyobb településeken – persze – több fiók is működik).

Ennek ellenére 1990-hez képest 47 helyen szűnt meg a könyvtár; a főfoglalkozásúakkal dolgozó könyvtárak száma két év alatt 163-mal csökkent; 418 tiszteletdíjasnak nem tudtak tiszteletdíjat fizetni; 548 könyvtár (20%) két éven át egyetlen koronát sem kapott állománygyarapításra; 45 könyvtár rosszabb elhelyezési körülmények közé került.

A beiratkozott olvasók száma 685 ezerre csökkent, ami a két év előtti olvasóknak csupán 63,81%-a. A kölcsönzések száma (18 millió) pedig a két évvel korábbi számnak mindössze 54,49%-a.

A járási könyvtárak egyenetlen teljesítményt mutattak a falusi könyvtárak gondozását–segítségét illetően (különösen a nyugat-szlovákiai járási könyvtárai marasztalhatók el e tekintetben). Pozitív dolog viszont, hogy az önkéntes könyvtári társulások száma az 1991. évi hatról 1992 végéig 12-re emelkedett, illetve hogy a könyvtárak támogatására egyre több szponzort lehetett megnyerni (számuk 1991-ben nyolc volt, 1992-ben pedig már 100).

Hogy a közművelődési könyvtárügy nem szenvedett el még a bemutatottaknál is nagyobb

traumákat, az nem utolsósorban a járási könyvtári módszertanosok derékhadának köszönhető (4222 könyvtárlátogatás, 121 tanácskozás a fenntartókkal, 151 munkaértekezlet).

Az adatok abból a Fehér Könyvből valók, amelyet a Nemzeti Könyvtár koordinációs központja a közművelődési könyvtárak 1992. év végi helyzetéről kiadott.

(Futala Tibor)

93/326

MONTONEN, Marjatta: Viinaviikot kirjastossa = Kirjastotiede Inf. 12.vol. 1993. 1.no. 3-19.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven.

Tájékoztatás az alkohollal és az alkoholfogyasztással kapcsolatos kérdésekről a közművelődési könyvtárban

Kiállítás; Közművelődési könyvtár; Tájékoztatás-egészségügyi

Egy dél-finnországi kisváros könyvtárában alkohollal kapcsolatos tájékoztató kiállítást rendeztek. Sokféle információs anyagot – könyveket, videokazettákat, folyóiratokat és broszúrákat – bocsátottak rendelkezésre. Egyaránt megtalálhatók voltak a termékinformációk és az alkoholfogyasztás következményeivel kapcsolatos témák, az alkoholizmus és a kulturált ital fogyasztás irodalma. A kiállítás fogadtatásáról és a kiállított anyagok használatáról kutatást végeztek. A kiállítás hatékonyságát és a kölcsönzések tematikus megoszlására gyakorolt hatását a hosszútávú statisztikák felhasználásával vizsgálták. Finnországban a városi könyvtári hálózat kiterjedt, a könyvtárak központi helyet foglalnak el a társadalomban. Mint elfogulatlan tájékoztató központok, nagyon alkalmasak az alkohollal kapcsolatos információk terjesztésére. A kiállítást később két más településen is megrendezték.

(Autoref.)

93/327

KOMZA, Małgorzata: Książka bliżej pracownika, czyli biblioteka w fabryce = Poradnik Bibl. 1993. 5.no. 4-6.p.

A munkáshoz közelebb lévő könyv, avagy könyvtár a gyárban

Üzemi közművelődési könyvtár

Lengyelországban is (nem egészen indoktalan) szokás mostanában „ragadozó kapitalizmusról” beszélni. Ez valóban egyik jellemzője minden kezdődő kapitalizmusnak. Tudni kell azonban azt is, hogy már a 19. században voltak olyan munkáltatók, akik nem sajnálták alkalmazottaiktól a szociális–kulturális szolgáltatásokat.

Így a 19. század végén Franciaországban a Clermont-Femandban működő Michelin abroncsgyár alkalmazottainak mindenféle intézménnyel felszerelt lakónegyedet épít, köztük könyvtárat is. Ez a könyvtár mindmáig él. Legutóbb 1970-ben szabályozták működési formáját.

A könyvtári szolgálatot egyfelől a fejlett (komputerizált) központi könyvtár, másfelől két bibliobusz látja el. Ez utóbbiak a 8 gyárkapu előtt ebédidőben és a 10 lakótelepi állomáson 16 és 17 óra között várják olvasóikat. Olvasóként a dolgozó és családja szerepelhet. (Ezért van a központi könyvtárak gyermek-, sőt óvodás szolgálata is.)

Évente a gyár munkatársainak kb. a fele iratkozik be a könyvtárba, ahol ingyenesen kölcsönözhet, illetve így használhatja a helybeni szolgáltatásokat. Legszorgalmasabb olvasók a technikusok. A mémőkök aránya alacsony az olvasótáborban (6%).

A bibliobuszok állományát a központi könyvtárból válogatják össze, ahol is arra törekszenek, hogy a bestsellertől a tájékoztató irodalomig minden beszerzésre kerüljön. A kölcsönzésekben a regény vezet (31,4%), második helyen a dokumentáris és tájékoztató irodalom áll (26,5%).

A könyvtár népszerűségét különféle rendezvények – író–olvasó találkozók, ismeretterjesztő előadások, tanfolyamok – révén is növelni igyekeznek. E törekvések nem meddőek, mivel 1991 és 1992 között a kölcsönzések száma 11%-kal nőtt.

(Futala Tibor)

Lásd még 333, 335, 358, 378-379, 391

Iskolai könyvtárak

Lásd 335

Egyéb könyvtárak

93/328

ČISÁR, Milan: Vojenské osvetové knižnice v minulosti a súčasnosti = Kn.Inf. 25.roč. 1993. 5.no. 226-228.p.

A szlovák katonai közművelődési könyvtárak a múltban és a jelenben

Katonai könyvtár

„Sok volt a politika, ám az nem mindig könyvtárpolitika volt” a hadseregben működő közművelődési könyvtárak körül, aminek következtében a sok anyagi ráfordítás és a nemes munkatársi szándék is gyakorta visszajára fordult. Az állomány jelentős része „szocialista eszmeiségű” volt, az olvasószolgálat pedig politikai beállítottságú.

A „bársonyos forradalom” után már 1990-ben megtörtént a használhatatlan állomány kivonása, illetve a gyűjtőkör olyatén kibővítése, amely az új céloknak, az alapvető szabadságjogok eszménye megvalósítását célzó működésnek megfelelt.

A cseh-szlovák állam osztdásával járó hadseregmozgást a könyvtárak szerencsésen élték túl: a feloszlott alakulatok könyvtárait sikerült átadni az újonnan szervezett alakulatoknak.

Igaz, a hadseregben is kevesebb pénz jut a könyvtárakra, mint korábban, mégis: azok a könyvtárak, ahol főfoglalkozású könyvtárosnők működnek, igen eredményesek maradtak. Ahol sorkatonák kezelik a könyvtárat, rosszabb a helyzet (pl. az olvasás nem tud versenyben maradni a videózással).

A szlovák hadsereg Trencsénben székelő parancsnokságán megtalálható a könyvtárakról való gondoskodás is. Így kialakulóban van a katonai könyvtárak új funkciója, amely – mint már szó volt róla – az alapvető emberi értékek terjesztését és elmélyítését segíti majd elő a katonafiatalkörében. Az új koncepció nyitott lesz a

„civil könyvtárügy” felé is (kapcsolatok a Nemzeti Könyvtárral, részvétel a Könyvtárügyi Tanácsban stb.).

(Futala Tibor)

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Általános kérdések

93/329

DVORKINA, M.A.: Bibliotečnoe i drugie vidy obsluživaniá v sravnenii = Naučn.Teh.Bibl. 1992. 11.no. 40-46.p.

A könyvtári és másfajta szolgáltatások összevetése

Szolgáltatások

A tevékenység fajtája és eredményének formája szerint a közgazdászok elkülönítik a termelést és a nem termelő ágazatokat. Ez utóbbiak a szolgáltatások, amelyek közé a könyvtári szolgáltatás is tartozik.

A szolgáltatás során az egyik szubjektum valamilyen hasznos tevékenységet végez (a tanár magyaráz egy témát, a könyvtáros könyvet kölcsönöz, a gyógyszerész gyógyszert árusít), amellyel egy másik szubjektum (a tanuló, az olvasó, a vásárló) ugyanebben a folyamatban kielégíti valamilyen szükségletét.

A szolgáltatásban a tevékenység tárgya nem materiális dolog, hanem valamilyen igény (a vásárlóé, az olvasóé, a társadalomé), amely verbális formában fejeződik ki. A szolgáltatásoknak dialógusjellegük van, és a tevékenység során érzelmi eszközöket is alkalmaznak.

A szolgáltatási szféra a leghétköznapiabb szükségleteket elégíti ki. Sajátossága, hogy a legjobb hozzáférést igyekszik biztosítani a szükségletek tárgyához (pl. a tanár jobban hozzáférhetővé teszi a tanuló számára az információt, amit egyébként a könyvekből is megszerezhetne). A hozzáférhetőség biztosítására nemcsak nagy szolgáltató központokat hoznak létre, hanem szükséges a decentralizáció is, kisebb szolgáltató helyek működtetése. Ez a könyvtári szolgáltatásokra is érvényes. A decentralizálás formái: kis helyi könyvtárak, a nagykönyvtárak fiókjai, könyvtári szolgáltató pontok, bibliobusz stb. A decentralizáció lehetőségeit kitágítja a számítógépes és a telekommunikáció, az új információhordozók használata.

A szükségletek tárgya alapján a szolgáltatások tartalmuk és formájuk szerint elkülöníthetők két típusra: anyagi (kereskedelmi, kommunális, javító szolgáltatások), illetve nem anyagi szükségletek (egészségügy, kultúra, oktatás stb.) kielégítésére irányulóakra.

A kulturális intézmények gyűjtik és megőrzik az emberi értékeket, az évszázados tapasztalatokat. Az értékek, tapasztalatok átadása információs folyamat, vagyis minden kulturális intézmény információs szolgáltatásokkal foglalkozik, különbség csak az információátadás eszközeiben, a szolgáltatások formájában és a felhasználók körében van. Az iskola, a színház, a mozi, a televízió az audiovizuális kommunikáció útján terjeszti az információt, míg a könyvtár, a könyvesbolt, a könyvkamara, a levéltár dokumentumok útján (dokumentális kommunikáció).

A könyvtár a szolgáltatásait és termékeit a dokumentumokon keresztül nyújtja minden embernek. Az általános gyűjtőkörű közművelődési könyvtárak az általános kulturális, a szakkönyvtárak a speciális, szakmai igényeket elégítik ki. A szakkönyvtárak és a tájékoztatási intézmények között csak az információátadás technológiájában van különbség.

A dokumentális kommunikáció egyéb intézményeinek is megvannak a maguk specifikus vonásai, amelyek a könyvtárakénál vagy tematikailag, vagy a megcélzott felhasználókat tekintve szűkebb érvényűek. A könyvtár nyújtja a legáltalánosabb szolgáltatásokat mind tematikáját, mind az olvasók körét, mind a dokumentumok fajtáit illetően. A dokumentális információ gyökerei a régi könyvtárakig nyúlnak vissza, amelyek egyben levéltárak, múzeumok is voltak. Ebben